

Sadri Maksudi Arsal'ın Mezarında Prof. Tayyip Gökbilgin'in Konuşması

22.02.1957

Türk ilim ve fikir âlemi bugün yeni ve büyük bir kayba uğradı. Profesör Sadri Maksudi Arsal ile kıymetli bir uzvunu, olgun bir ilim adamını, yüksek milliyet histeriyle meşbu temiz bir evladını kaybetti.

Onun Kıpçak steplerinden kopup bugünkü Türk ana vatanında ruhunu teslim ettiği âna kadarki 77 senelik hayatı, baştanbaşa Türklük davasında, derin bir aşk ile bağlandığı milletinin ilim ve kültür hizmetlerinde geçti.

Sadri Maksudi Bey, esasında bir hukukçu olmakla beraber, ilk gençliğinden itibaren Türk Tarihi ve Türk Dili meselelerine büyük bir şevkle alaka gösterdi, fikrî ve ilmî çalışmalarını bilhassa bu sahalarda teksif etti.

Cumhuriyetin ilanından bir sene sonra 1924'te uhdesinde Sorbon Türk Kavimleri Tarihi hocası sıfatı bulunduğu halde. Ankara Türk Ocağında Türk Tarihinin telkinleri mevzuunda verdiği konferansta düşüncelerini, ilk defa Türk umumi efkârına arz etti ve bundan sonra dimağını, mefkuresini hep bu konu etrafında işletti.

Milletler için tarihin ehemmiyetini, o milletin istikbali hakkında tahminler yapmaya, geleceklerine dair bir fikir edinmeye vasıta olmasında gören Sadri Maksudi Bey, "Milletler için tarih hissi ve istikbal endişesi birbirinden ayrılmayan hislerdir" diyordu.

"Medeni bir millet geleceği hakkında plansız yaşayamaz, yaşasa bile ilerleyemez, istikbal tasavvurları lazımdır" mütalaasında bulunuyor. "Bugüne kadar geçen Türk mazisi ile bundan sonra gelecek devirler arasında büyük bir fark olacaktır. Bu fark Türklük Tarihi için fevkalade büyük ve mühimdir... Türkün bekasını temine sevk ve îsâl¹ eden her şey her hareket, her teşebbüs, her teceddüt² matluptur, mukaddestir. Türklüğün terakki ve refahına engel olacak, tekâmül ve inkişafına mâni olacak her şey yıkılmalıdır...Türklüğün bugünkü ve istikbâldeki rehber ve reislerinin vazifesi büyük ve mukaddes olduğu kadar da ağırdır" diyordu.

O, o tarihte dünya yüzünde 51 milyon olarak hesapladığı Türkler hakkında. Türklüğün manevi merkezi diye vasıflandırdığı Ankara'da, müşahedelerinin ve mülahazalarının hülasasını arz etmeyi ilmî ve millî bir borç addediyordu.

Türk Tarihinin tetkikinden edindiği intibaları, müşahedeleri birer birer sıralarken Türk Milletinin hayatiyet dolu vafına, büyük intişar ve tevessü³ meylene, ebediyet-i siyasiyesine kahraman ve rehber doğurmak kudretine, hukuk devleti kurmak kabiliyetlerine, ilim, fen ve tefekkür sahasındaki istidatlarına, dinlere karşı gösterdikleri geniş toleransa işaret eden Sadri Maksudi Arsal, bugünkü vaziyet hakkında ise şu hükmü vermekte idi:

---

¹ Ulaştırma

² Yenilenme

³ Yayılma

Büyük Türk Milletinin mazisine, mazideki ihtiraslarına, iki bin senelik faaliyet ve gayretlerine, memleket teşkilindeki dehasına, bugünkü vaziyet hiç uymamaktadır. Tarihi ile hâli asla mütenasip değildir.

Sadri Maksudi Bey, Ankara Hukuk Fakültesi'ne geldikten ve profesör olduktan sonra da bu meselelerle uğraşmaktan hâli kalmadı. Bir taraftan Türk Yurdu ve Türk Ocağı faaliyetlerine iştirak ederken diğer taraftan Jurnal Asyatik'te Orhun Türk Kitabeleri. Uygurlar ve Oğuzlar hakkında derin ve vâkıfane⁴ etütler neşreliyordu. Onun zihnini, muhayyilesini daima işgal eden mukaddes bir ideal olarak bütün benliğini kaplayan şey Türk birliği meselesi idi. Bu çetin ve halli müşkül meselenin tarihi veçhesini tetkik ediyor, eski Türklerde dil ve hareket birliği mevzuunu ele alıyordu. Sadri Maksudi Bey bu konuda diyordu ki:

"Hangi âmilin tesiriyle olursa olsun Türk kavimlerinin harsen ve lisânen birleşmesi pek eskidir. Asrımızda Türklerle meskûn kıtaların âdetâ hepsi pek eski zamanlardan beri Türk vatanıdır. Bu kıtaların her birinde kable't-tarih⁵ devirlerde ve tarihi asırlarda birkaç defa büyük siyasi vahdetler vücuda gelmiş ve büyük Türk İmparatorlukları teessüs etmişti."

Sadri Maksudi Bey bundan sonra dil meseleleriyle biraz daha derinden meşgul olmaya başladı. Lisanların inkişâf ve tekâmülünde akademilerin rolünü ehemmiyetli buluyor, "hatta denilebilir ki lisanlarını tedvin ve ıslaha verdikleri ehemmiyet milletlerin medeniyet seviyesinin mizanıydı" diyordu.

Bu husustaki eserini "Türk Dili İçin'i" 1930'da neşrettiği zaman bu kitap bir yandan Breslau Üniversitesi profesörlerinden Brockelmann'ın⁶ takdirini celp ediyor, öte yandan Atatürk'ün bir takrizini muhtevî bulunuyordu. Bu kitabın başıdır. "Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin inkişâfında da başlıca müessirdir." Girişi yazan Atatürk, belli idi ki onun bu sahadaki faaliyet ve hizmetlerini büyük bir sempati ve alaka ile takip ediyordu.

Sadri Maksudi Arsal'ın çok velûd geçen ilmi, fikrî ve siyasi hayatı son zamanlarına kadar devam etti. Üstat, Türklük ve Millet bahislerinde, milli davalarında temiz heyecanını, samimi fikirlerini her yerde, üniversitede, Tarih Kurumunda, Büyük Millet Meclisi'nde, daima müdafaa etti, savundu. Onun ilim ve fikir sahasındaki hizmetleri ve eserleri bugünkü ve yarınki nesillere nasıl kıymetli bir vedia ise, Türklük ve milliyet davalarındaki samimiyeti, onlara müdafaa kudreti ve belagat⁷ asıl bir özellik olacaktır.

Kendisinin vaktiyle bir uzvu olduğu Edebiyat Fakültesindeki arkadaşları ve talebeleri onu bugün derin bir hüzün içinde fakat böyle bir his ve inanç ile ebediyete teşyi etmektedirler. Sadri Maksudi Bey, büyük üstat, senin fikirlerine ve emanetlerine bizler ve bizden sonrakiler aziz ve kıymetli bir vedia olarak sadık kalacağız. Bunu bilerek, duyarak ebedi istirahatgâhında huzur ve ulvi bir istirahat içinde uyur gibi uykunu uyu!

---

⁴ Konuya hakim olarak

⁵ Tarih öncesi

⁶ Prof. Carl Brockelmann (1868-1956) Alman kökenli doğu bilimcisi ve Sami dilleri bilgini

⁷ Sonradan gelen nesillere